

Ondermijning? Nu ook al op de basisschool?

“Je denkt: op de basisschool zijn kinderen gewoon aan het spelen, toch? Maar we hebben het vandaag over ondermijning. Dat is een zwaar onderwerp als je het hebt over jonge kinderen.” Bij de tweede bijeenkomst van het lerend netwerk School en Veiligheid zet dagvoorzitter Henk Ferwerda het probleem meteen scherp neer. Want gemeenten signaleren dat kinderen steeds jonger betrokken raken bij criminaliteit.

Preventie met Gezag

Daarom nemen steeds meer van de 27 gemeenten die meedoen aan het programma Preventie met Gezag* in hun veiligheidsplannen ook het primair onderwijs op. Toch is er voor basisscholen nog maar weinig ontwikkeld. “Daarom willen we vandaag uitwisselen wie wat doet”, zegt Carolien Köppen van Preventie met Gezag tegen de aanwezige vertegenwoordigers van gemeenten, basisscholen, kennisinstituten, ketenpartners, interventie-aanbieders en het ministerie. “Zo kunnen we van en met elkaar leren en die kennis toetsen aan de expertise en wetenschappelijke kennis die er is.”

Niet toevallig Heerlen

De tweede bijeenkomst van het lerend netwerk is niet toevallig in Heerlen. Natuurlijk, het is altijd goed om niet in de Randstad te blijven hangen, maar ook de randen van het land op te zoeken. Maar hoewel Heerlen de derde gemeente in Nederland is als het gaat om investeringen in cultuur, weet burgemeester Roel Wever maar al te goed dat zijn stad toch vooral bekend is vanwege Heerlen-Noord. De wijk ‘aan de andere kant van het spoor’ waar twee derde van zijn 88.000 burgers wonen. En waar diepe armoede heerst en een groot gebrek is aan passende werkgelegenheid. Daardoor staat Heerlen ook in de landelijke top-3 als het gaat om criminaliteit. “Maar veiligheid”, zegt de burgemeester, “is niet alleen een zaak voor Justitie, maar ook voor Sociale Zaken. We moeten investeren in kinderen. Als we er niet in slagen mensen volwaardig lid te laten zijn van onze samenleving, dan hebben jullie een enorme klus.”

Mijn Spoor

Basisschool *Mijn Spoor* in Heerlen-Noord weet daar alles van. De school ligt ingesloten tussen drie wegen – het voetbalveld honderd meter verderop is nauwelijks bereikbaar. Er is overlast van hangjongeren en vandalisme. Maar dat is wat je ziet. Directrice Ilona Ploem en Cassidy Vromen, leerkracht van groep 6, weten wat daaronder ligt: armoede, werkloosheid, drugshandel en -gebruik. Complexe thuissituaties, waar de opvoeding vaak haaks op de normen en waarden van school staat. Al die problemen komen vanuit de wijk de school binnen. Maar veel ouders vinden dat het gedrag van hun kinderen in en rond de school hen niet aangaat.

In zo’n omgeving kunnen ook jonge kinderen vatbaar zijn voor ondermijning. Daarom zet *Mijn Spoor* in op korte lijntjes met ouders, biedt het een verlengde schooldag met sport, techniek en kunst, zijn er gratis lunches en fruit, heeft het jongerenwerk een plek in de school en zijn er veel contacten met externe partners. Om ouders de school binnen te krijgen, worden ze bewust ingezet als vrijwilliger, bijvoorbeeld om fruit te snijden. De schoolmaatschappelijk werkster – ook leerkracht en dus vertrouwd – komt ook thuis. Daarbovenop doet *Mijn Spoor* sinds eind februari als pilotschool mee aan de training *De Preventieve Leerkracht*. In vijf middagen (aangevuld met drie meetmomenten) worden docenten getraind in onder meer vroegsignalering, het herkennen van risico- en beschermende factoren en deze gepast aanpakken en inzetten voor positieve gedragsveranderingen.

“Doen jullie ook aan voorlichting?”, vraagt iemand uit de zaal. “Nee”, antwoordt schooldirectrice Ploem stellig. “Bij dit onderwerp breng je kinderen daarmee alleen maar op een idee.”

Voorlichting

Daar is Edwin Kruisbergen van het ministerie van Justitie en Veiligheid het gloeiend mee eens. Dat blijkt tijdens het rondetafelgesprek met Laura de Ridder en Seray Willems van HALT en onderzoeker Manja Abraham van DSP. “Je moet natuurlijk nooit zeggen: ‘Je kan heel veel geld en mooie vrouwen verdienen met drugs, maar niet doen, hoor!’” Ook HALT zou het onderwerp ondermijning bij voorkeur niet klassikaal aanpakken. Dat zou averechts kunnen werken: jongeren vinden gevaar aantrekkelijk. In klassikale trainingen kun je beter inzetten op weerbaarheid of eigen keuzes maken. “Als je vriendje met een gloednieuwe *moutainbike* komt aanzetten en vraagt of die bij jou in de tuin mag staan, hoe ga je daar dan mee om?” De HALT-training *Snelle euro's hebben hun prijs* wordt wel vaak aangevraagd, maar HALT zelf vindt de training *Invloed van de groep* vaak veel passender voor het primair onderwijs.

Helaas is de literatuur niet zo eenduidig over wat wel en niet werkt, weet Manja Abraham. Wat we wel weten: voorlichting werkt eigenlijk alleen als je niet alleen kennis overdraagt, maar ook bewustwording creëert en – vooral – een handelingsperspectief biedt: wat zou je (voortaan) kunnen doen? Maar is dat een taak voor scholen, vraagt ze zich af. “De school moet goed les geven en zijn pedagogische taak vervullen. Goed onderwijs is een belangrijke factor in het tegengaan van criminaliteit.”

Vroegsignalering

Ook vroegsignalering kent z'n valkuilen. Want waar signaleer je op en wie zou dan iets moeten doen? “De risicofactoren voor drugsgebruik of problematische schulden zijn precies dezelfde als voor criminaliteit”, weten de HALT-medewerkers. En soms weten leerkrachten precies wat er speelt, maar soms komt er in een HALT-training ook een onbekende wereld boven. “Dan moet je een leerkracht wel iets kunnen bieden. Dat kunnen wij niet doen, maar we kunnen wel doorverwijzen.” Dat doorverwijzen blijkt niet altijd effectief. Een ervaring uit de zaal: “Dan vragen we docenten om te signaleren en dan doen ze dat, maar gebeurt er niets: de politie heeft teveel te doen en de officier van justitie vindt het niet zijn taak. Ja, dan houden mensen op met signaleren.”

Verdiepingssessies

In de middag wisselden de deelnemers in drie verdiepingssessies ervaringen uit rond drie vragen: welke problemen signaleren scholen vooral? Wat is er nodig, wat knelt en waar ligt een mogelijke oplossing? Wat werkt, wat niet en waarom? Welke veelbelovende of succesvolle aanpakken kennen we?

Waar lopen scholen tegenaan?

Scholen kampen met gezagsondermijndend gedrag van leerlingen en ouders. Ouders maken probleemgedrag kleiner dan ‘wij’ het vinden, zijn het niet eens met de straf die hun kind krijgt, zijn soms moeilijk bereikbaar of juist agressief. Scholen weten vaak niet goed hoe ze met zorgelijke signalen en gezagsondermijndend gedrag moeten omgaan. Als ze teveel signaleren, kan dat nieuwe aanmeldingen kosten. Ouders zitten vaak ook niet te wachten op hulp ‘van iemand die gestudeerd heeft.’ Het is soms moeilijk om een externe partij te vinden bij wie je je signalen kwijt kan en die er naar handelt. Ook het beleid

werkt niet altijd mee. Dat biedt vaak korte interventies, terwijl scholen en gezinnen over langere tijd hulp nodig hebben. En, wordt ook regelmatig verzocht: scholen moeten al zoveel. Er is al zo weinig ruimte voor een eigen visie en aanpak. Misschien is het ook een idee om scholen een tijdje met rust te laten en niet vanuit het Rijk nog meer plannen te verzinnen?

Wat is er nodig? Wat knelt? En waar ligt een mogelijke oplossing?

Allereerst is er geld nodig voor de extra inzet van mensen. Daaronder vallen ook het jongerenwerk en de preventie in en om school. Maar de financiering zou ook nog eens goed moeten worden bekeken. Zijn de voorwaarden duidelijk? Zijn ze niet onnodig ingewikkeld of te zwaar? Wordt het goed gecommuniceerd als het beleid verandert? Werkt de – vaak korte – looptijd? Het is ook lastig dat *Preventie met Gezag* wijkgericht werkt, terwijl de criminaliteit wijk overstijgend is. Geldstromen gaan ook niet altijd de juiste kant op: te vaak wordt ingezet op adviseurs in plaats van op de uitvoerende laag. En het is ook problematisch dat scholen worden gefinancierd naar het aantal leerlingen. Dat kan een perverse prikkel zijn, waardoor ze elkaars concurrenten kunnen worden.

Ten tweede moeten we meer kennis uitwisselen – tussen scholen onderling, met externe partners en met derden in vergelijkbare situaties. “Het gaat nooit alleen om veiligheid, maar ook om zorg, maar we spreken niet altijd elkaars taal en zijn niet altijd geïnteresseerd in elkaars belangen.” We zouden meer nieuwsgierigheid kunnen tonen naar elkaars functie, visie en belang.

Wat werkt, wat niet en waarom niet?

Er zijn heel veel interventies, maar die worden vaak ontwikkeld buiten school om. De gemeente beslist te vaak, maar de hulpvraag van de school moet centraal staan. Als een school die hulpvraag niet goed kan formuleren, is daar hulp bij nodig. Een interventie moet altijd ook een handelingsperspectief bieden. Er worden teveel projecten opgezet die een stille dood sterven, omdat bijvoorbeeld de doorverwijzing stagneert. Ook een brede aanpak is wezenlijk. Conflicten komen van buiten de school binnen, maar veel interventies zijn alleen gericht op de school.

Kaartjes

Tot slot worden de kaartjes verzameld die deelnemers in de loop van de dag aan de muur hebben geprikt. De vraag was: ‘Wat zou er volgens jou vanaf morgen anders moeten in de aanpak van veiligheidsvraagstukken binnen het primair onderwijs?’ De opbrengst van de dag wordt nog digitaal gedeeld, maar dagvoorzitter Ferwerda geeft alvast een aantal antwoorden door. ‘Luisteren naar scholen’, ‘een integrale aanpak’ en ‘samenwerking’ komen opvallend vaak terug. Dat loopt natuurlijk vaak langs officiële lijnen, maar volgens Ferwerda is ook officieus netwerken heel belangrijk. “Ga zo af en toe eens met elkaar bowlen of een pizza eten.”

Vervolgbijeenkomsten

Naast de bijeenkomsten School en Veiligheid organiseert Preventie met Gezag ook digitale lunchlezingen. En er komen nog twee fysieke bijeenkomsten: op 12 september en 28 november. Die gaan aan de slag met thema’s die de eerste keer zijn opgehaald. Van harte welkom!

* Preventie met Gezag (PmG) is het programma waarbij gemeenten en partners met structurele middelen tegengaan dat jongeren afglijden en doorgroeien in de (georganiseerde) criminaliteit.

Opbrengst 2e bijeenkomst lerend netwerk School en Veiligheid: Preventie met Gezag en het basisonderwijs

---

- Preventie met Gezag richt zich op het tegengaan van afglijden en doorgroeien van jongeren in de criminaliteit. Voor veel basisscholen is dit een groot, abstract en niet herkenbaar thema.
- Bij de inzet van interventies moet de behoefte van de betreffende school altijd het uitgangspunt zijn. De behoeften zijn uiteenlopend. Het zou interessant zijn te onderzoeken waar meer in het algemeen de behoefte ligt van het primair onderwijs in PmG wijken waar leerlingen makkelijker in aanraking komen met criminaliteit en meer zorgelijk gedrag vertonen. Op die manier kan steun worden toegespitst en kan ook een afweging gemaakt worden tussen klassikale en gerichtere persoons-, doelgroep- of omgevingsgerichte interventies.
- Voorlichting en bewustmaken is niet een interventie die je stevig moet inzetten in het primair onderwijs. Er is kritiek vanuit de wetenschap en ook vanuit het onderwijs zelf. Sowieso zijn interventies voor een brede groep minder effectief en soms schadelijk, en is een korte gerichte interventie op een individu met zorgelijk gedrag of op de omgeving te prefereren. Als je een interventie wil inzetten zijn vormen van weerbaarheidstraining meer voor de hand liggend.
- Indien er toch voorlichting als interventie binnen het onderwijs wordt overwogen dan is een leerlijn (van basis naar voorgezet en beroepsonderwijs) gericht op de specifieke leeftijd en behoeften te prefereren boven een losse eenmalige voorlichting.
- Zet een interventie zoals voorlichting en bewustmaken niet geïsoleerd in maar sowieso altijd in combinatie met andere maatregelen. Te denken valt aan betrokkenheid ouders, vroegsignalering, afspraken met zorg- en veiligheidspartners over opvolging van signalen en training van docenten.
- Leerkrachten in het basisonderwijs zijn niet altijd toegerust om om te gaan met kinderen die in aanraking komen met criminaliteit in hun omgeving en die zorgelijk gedrag vertonen, en evenmin met hun ouders. In de opleiding is hier weinig aandacht voor en het zou goed zijn om leerkrachten in PmG wijken hier verder in te bekwamen.
- Zorg voor een werkend netwerk als school waarbij zorg en veiligheid hand in hand gaan. Denk daar bij aan samenwerking met bijvoorbeeld het jongerenwerk, straatcoaches, schoolhulpverlening, de wijkagent en de gemeente. Vergeet niet de ouders te betrekken bij de aanpak.
- Basisscholen die te maken hebben met veel leerlingen met zorgelijk gedrag hebben behoefte aan overzicht en duiding van interventies, en over de wijze waarop deze in te zetten. Een wat eenvoudiger financieel stelsel staat hoog op het wensenlijstje van de basisscholen.